

Etiska riktlinjer för hantering av externa forskningsbidrag vid svenska universitet och högskolor

Fastställda av SUHF:s styrelse den 14 december 2010

Inledning

För att främja en gemensam policy inom högskolesektorn kring etisk hantering av forskningsfinansiering har SUHF antagit detta ståndpunktspapper om mottagande av externa forskningsbidrag i vid mening, inklusive medel för samverkan, uppdragsforskning och utrustning. Ståndpunktsappret kompletterar det tidigare antagna ståndpunktsappret om etiska riktlinjer i samband med mottagande av donationer (SP 2009:1).

Forskningen och forskarutbildningen vid svenska universitet och högskolor ska hålla hög vetenskaplig kvalitet och främja kunskapsuppbyggnaden i stort. För att forskning och forskarutbildning ska kunna utvecklas på bästa sätt är ekonomiskt stöd från externa källor, såsom forskningsfinansierande myndigheter, företag, stiftelser och privatpersoner, mycket betydelsefullt och välkommet. Sammantaget skapar sådan extern forskningsfinansiering nya möjligheter för forskningen och forskarutbildningen, men även nya dilemman och ökade krav på ett etiskt förhållningssätt till finansieringsfrågorna.

Fokus i detta ståndpunktspapper ligger på att ta fram riktlinjer för hanteringen av mottagandet av externa forskningsbidrag, framför allt som ett underlag till beslutsstöd och interna riktlinjer på de enskilda lärosätena. Frågor om oredlighet, fusk eller plagiat m m behandlas inte i dokumentet. Inte heller sägs något i detalj om hur den interna organisationen på lärosätena om etiska frågor kring forskning och forskarutbildning ska organiseras. Dokumentet bör heller inte läsas som en checklista som garanterar att hanteringen av forskningsbidrag är etiskt godtagbar. Även om uttalade och tydliga etiska riktlinjer är viktiga, befriar de inte lärosätena från ansvaret att i varje enskilt fall beakta alla relevanta omständigheter innan man tar ställning till att ta emot externa medel eller inte. Det som behandlas i detta dokument är de etiska överväganden som alltid behöver göras, men som i vissa specifika fall kan kräva särskild omsorg.

Övergripande aspekter vid extern finansiering av forskning

För att komma till bästa nytta bör externa forskningsbidrag integreras i universitetens och högskolornas verksamhet. Forskningen vid lärosätena bygger på ett antal värderingar som är grundläggande och som alltid ska respekteras vid mottagande av forskningsmedel.

För det första ska den akademiska forskningens frihet alltid värnas. Det innebär att man vid mottagande av anslag måste respektera friheten vad gäller val av forskningsuppgifter, metoder och publicering av resultat, liksom kravet att forskarutbildningen ska vila på vetenskaplig grund och utveckla studenternas förmåga till självständiga och kritiska bedömningar.

För det andra ska såväl forskningen som forskningsfinansieringen följa god forskningssed. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt de etiska frågeställningar som uppkommer i de fall där svenska och utländska regelverk eller riktlinjer möts och är väsentligt olika. Svenska lagar, regler och etiska riktlinjer ska följas.

För det tredje, måste forskningen oavsett hur den finansieras präglas av öppenhet och kunna utsättas för diskussion och kritik. Resultaten av forskningen ska göras tillgängliga, normalt genom vetenskaplig publicering, och redovisas på ett sådant sätt att de kan kontrolleras. Forskningens metoder och resultat måste alltså dokumenteras på sådant sätt att oberoende granskning möjliggörs. Alla ekonomiska och övriga bindningar mellan berörda forskare och finansörer ska redovisas öppet när anslag söks och forskningsresultat publiceras. Detta är även ett sätt att motverka jävsproblematik och intressekonflikter som kan uppstå som en följd av att forskare kan ha olika roller inom och utom akademien. Externa forskningsbidrag som står i strid med öppen publicering, metodredovisning, vetenskaplig granskning och god forskningssed ska inte tas emot.

För det fjärde, ska forskningen upprätthålla en balans mellan sin integritet och sitt förtroende hos omgivningen. I vissa fall kan mottagandet av externa medel leda till att förtroendet för lärosätet blir lidande, exempelvis på grund av att anslagsgivaren förknippas med sådan verksamhet att det skadar respekten för lärosätet. Lärosätet ska heller inte ta emot forskningsanslag som man inte kan eller avser att utföra i enlighet med anslagsgivarens intentioner och upprättade avtal. Hänsynen till lärosätets anseende får dock inte medföra att man avstår från forskningsmedel enbart för att undvika konflikt med opinioner av olika slag. Detta är en avvägning som ska göras inom ramen för en öppen och transparent beslutsprocess på lärosätet.

För det femte, måste kvaliteten i forskningen garanteras. All forskning, oavsett finansieringsform, måste uppfylla samma krav på vetenskaplig kvalitet, för att undvika att skada inte bara anslagsgivarnas intressen utan också på sikt all forskning och lärosätens ställning. Finansieringsformen får heller inte ha en negativ påverkan på de forskarstuderandes möjlighet att fullgöra studierna i tid eller meritiera sig genom sin utbildning.

Lärosätets hantering av forskningsbidrag

Med utgångspunkt i de övergripande aspekter som anges i föregående kapitel bör de enskilda lärosätena hantera externa forskningsmedel enligt följande principer. Innan forskningsmedel

tas emot ska samtliga nedanstående punkter prövas och ett tillräckligt faktaunderlag för bedömningen finnas. Vid tveksamhet på någon eller några punkter ska en samlad bedömning göras, där olika faktorer vägs mot varandra för att avgöra om medlen kan accepteras. Dessa avvägningar bör noga motiveras. Med forskningsmedlen förknippade villkor ska prövas, och endast sådana villkor som inte är i konflikt med dessa riktlinjer ska accepteras.

- Forskningens syfte ska vara förenligt med lärosätets verksamhet och uppdrag.
- Villkor som föreskriver att specifika resultat ska uppnås, särskilda metoder användas eller som begränsar arbetet till vissa specificerade teser eller läror ska inte accepteras.
- Vetenskapligt relevanta villkor kan accepteras, så länge de är i enlighet med god forskningssed.

- Forskning ska inte förläggas till annat land i syfte att kringgå svensk lag, etisk standard eller säkerhetskrav.
- Vid internationellt samarbete ska det finnas processer som garanterar att det noga prövas om det är etiskt försvarbart att följa utländsk lagstiftning eller utländska etiska riktlinjer.
- Nationella etiska prövningstillstånd ska alltid inhämtas vid internationella samarbeten.

- Överenskommelser mellan finansiären och mottagande lärosäte ska regleras skriftligt. Finansiering med villkorade gentjänster utöver vad som avtalats ska inte förekomma.
- Vid mottagande av forskningsmedel ska man eftersträva stor öppenhet, publicering och spridning av forskningsresultaten.
- Forskaren ska ha rätt att fritt publicera sina resultat och denna rätt ska försvaras i avtal med finansiärer. Kortare tids fördröjning av publicering kan dock i särskilda fall accepteras för att möjliggöra skydd av resultat, t ex i form av patentsökningar. Rätten för forskare att utnyttja egna resultat för exempelvis fortsatt forskning och inom forskarutbildningen ska alltid hävdas och beaktas.
- Överenskommelser om delad finansiering av ett projekt mellan finansiär och lärosäte kan förekomma, och ska då redovisas öppet.
- Forskaren ska vara fri att använda sina forskningsresultat även utanför det akademiska sammanhanget, så länge det inte strider mot överenskommelsen med finansiären. Detta ska dock redovisas i en öppen process på lärosätet och inte göras på ett sådant sätt att lärosätets resurser eller namn utnyttjas på ett otillbörligt sätt.

- När mottagandet av forskningsmedel övervägs ska finansiären som person eller organisation tas i beaktande. Om lärosätet bedömer att det tar skada genom att förknippas med tvivelaktig ideologi, syfte eller verksamhet hos finansiären, ska medlen inte tas emot. Detta är uppenbart i de fall finansiärens aktiviteter strider mot

internationella konventioner som Sverige undertecknat, eller om finansieringen har sitt ursprung i verksamhet som är kriminell eller är skadlig för hälsa och miljö.

- Externa forskningsmedel ska användas i överensstämmelse med finansiärens intentioner enligt avtal.
- Då ett forskningsprojekt eller en forskningsmiljö mottar finansiering från mer än en finansiär ska villkoren vara ömsesidigt förenliga och redovisas öppet.
- Lärosätet ska vid mottagande av medel granska och värdera det intrång som det tilltänkta projektet kan få på befintlig och planerad verksamhet samt samlade resurser på lärosätet. Forskningsmedel som kan äventyra andra redan pågående projekt eller knyta upp övriga resurser på lärosätet i otillbörlig grad ska inte tas emot.
- Vid tjänstetillsättningar vid ett lärosäte bör den sökandes eventuella sekretessavtal och andra åtaganden och bindningar till externa anslagsgivare redovisas, innan beslut tas om att motsvarande externa medel och gjorda åtaganden ska överföras till lärosätet.
- I de fall studier på forskarnivå helt eller delvis finansieras av externa medel får inte finansieringen vara förbunden med villkor som hindrar att utbildningen kan slutföras i tid.

Processen vid lärosätet

Mottagare av forskningsmedel är alltid ett lärosäte i sin helhet och inte enskilda personer eller enheter inom detsamma. Beslut om mottagande fattas därmed av lärosätet på sätt som det bestämmer. Det yttersta ansvaret vilar på lärosätets ledning, som åtminstone vid större eller svårbedömda fall bör besluta. Genom en besluts- och delegationsordning bör beslutprocessen göras tydlig inom hela lärosätet.

Riktlinjerna i detta ståndpunktspapper ska vara kända på ledningsnivån vid lärosätena och kunna tjäna som underlag för lokala regelverk. De är avsedda som stöd för ledningspersoner på lärosätena, men också för den enskilde forskaren som hanterar de externa forskningsmedlen. Det är högskoleledningens ansvar att se till att de etiska riktlinjerna når spridning bland berörda beslutsfattare som hanterar forskningsmedel på lärosätet, som exempelvis dekaner, prefekter, forskningsledare m fl.

Vid kontrakts- och avtalsskrivning ska lärosätet bedöma om villkoren i avtalen är i överensstämmelse med ovanstående riktlinjer, eller motsvarande lokala riktlinjer om sådana finns. Vid kontraktsskrivningen ska också de forskare och lärare som är ansvariga för utförandet av den aktuella verksamheten ges möjlighet att delta med synpunkter.

Om de riktlinjer och föreskrifter som accepterats av lärosätet för mottagande av forskningsmedel inte åtföljs, bör de olika sanktionsmöjligheter som universitetsledningen har till förfogande övervägas.

Om forskare och lärare, som deltar i en verksamhet som finansierats genom externa medel, skulle finna att de av något skäl inte längre kan uppfylla de villkor som ställdes upp av finansiären och lärosätet vid överenskommelsen om mottagande av medlen, ska ledningen snarast underrättas.

Vid rekrytering av ny personal till lärosätet bör eventuella sekretessavtal och andra åtaganden och bindningar som sökande till tjänster har till externa anslagsgivare redovisas, innan beslut tas om att motsvarande externa medel och gjorda åtaganden eventuellt ska överföras till lärosätet.

Lärosätena bör aktivt arbeta med utbildning kring etiska frågeställningar i utbildningen, såväl inom forskarutbildningen som på grund och avancerad nivå. Det för att på ett tidigt stadium reproducera ett etiskt förhållningssätt inom akademien.

2009-09-25

Dnr: 09/044

Vid Förbundsårsamlingen den 31 mars 2009 diskuterades en rapport om etikfrågor i samband med donationer. Förbundsårsamlingen antog gruppens rapport som ett ståndpunktspapper. I samband med beslutet om att anta rapporten beslutade Förbundsårsamlingen också att lämna till styrelsen att överväga en fortsatt inriktning mot generella frågor kring etik i samband med forskningsbidrag. Styrelsen beslutade att tillsätta en arbetsgrupp för projektet och bad presidiet att närmare bestämma om uppdraget och den slutliga sammansättningen.

Presidiet har med anledning av detta fattat följande beslut om uppdrag och sammansättning:

Arbetsgruppen består av följande personer:

Gunnel Gustafsson, VR, sammankallande
Magnus Edblad, LU
Petter Gustafsson, UmU
Karl-Eric Magnusson, LiU
Lisa Sennerby Forsse, SLU

Fredrik Andersson, SUHF:s kansli, kommer att fungera som gruppens sekreterare. SFS har rätt att utse en representant. Gruppen har själv rätt att komplettera med de personer man anser nödvändiga för uppdragets genomförande.

Utredningsgruppen skall med utgångspunkt i de överväganden den tidigare etikgruppen gjort ta fram ett förslag till ståndpunktspapper för etiska frågeställningar vid mottagande av forskningsbidrag eller träffande av avtal beträffande uppdragsforskning. I utredningen skall utöver allmänna etiska frågor som rör för vilka ändamål och från vilka organisationer medel kan tas emot osv. också belysas etiska frågor som rör rätten att publicera och att inte doktoranders rättigheter begränsas. Utredningen bör också belysa den mottagande högskolans etiska åtaganden vad gäller utfästelser till bidragsgivare, t.ex. när enskilda forskare deltar i projekt finansierade från olika källor.

Arbetet skall vara slutrapporterat i februari 2010. Avsikten är att Förbundsårsamlingen skall kunna ta ställning till gruppens slutsatser vid vårsammanträdet 2010.

Aktiviteter som innebär kostnader för SUHF skall stämmas av med SUHF:s presidium.

Enligt uppdrag

Bengt Karlsson
Generalsekreterare SUHF

ADRESS	E-MAIL	PHONE	MOBILE	FAX	WEBSITE
Rådmansgatan 72 SE-113 60 Stockholm Sweden	bengt.karlsson@suhf.se fredrik.andersson@suhf.se kerstin.reithner@suhf.se	+46 8 32 28 53 +46 8 32 05 26 +46 8 32 13 88	+46 708 32 28 53 +46 708 32 05 26 +46 708 32 13 88	+46 8 32 93 70	www.suhf.se